

Степанова Е. А.

ОТЕЧЕСТВЕННОЕ КИНО В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье раскрываются возможности использования отечественного кино как средства профессиональной подготовки будущих педагогов. Проанализированы методические и технологические составляющие кино как самого доступного сегодня вида искусства, где экранно-звуковые эффекты способны отобразить предмет, явление, процесс. Кино несёт содержательную нагрузку, имеет законченную драматургию, создаёт «эффект сопереживания» и причастности к жизни героев киноленты, раскрывает сущность характеров, побуждает к поиску ответов на вопросы и решения проблем, поднимающихся в киноленте. Так же в статье освещаются факторы использования отечественного кино в профессиональной подготовке будущих педагогов, критерии, по которым отбираются фильмы для анализа и синтеза.

Ключевые слова: кино, отечественное кино, средство, профессиональная подготовка, будущие педагоги, педагогическая ситуация.

Stepanova E. A.

DOMESTIC CINEMATOGRAPHY IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

In the article is highlighted the possibility of using national cinema as a mean of training the professional skills of future teachers. Analyzed the methodological and technological components of cinema as the most available art for today where visual and sound effects display object, phenomenon, process. Cinema gives semantic load has completed drama, creates «empathy effect» and involvement in the life of movie characters, reveals the essence of the personalities, leads to the search of answers to questions and issues that are raised in the film. Teacher cinema offers upbringing and educational sites where the protagonists are the participants of the educational process – students, teachers, school groups, educational groups of schools, parents and others. Cinema compositions models demonstrate patterns of professional conduct of teachers, who are in the classroom teaching the basics of creativity and skills are considered by us as case-specific technology, which helps the future teachers to fulfill analyzes of specific teaching situations that often occur to be the facts of real life presented in artistic and imaginative way. Also in the article is highlighted the factors of national cinema in the training of future teachers, the criteria by which films are selected for analysis and synthesis. This helps the student to approach the reality of professional and educational activities, encourages knowledge tops of pedagogical work, work on yourself, for self-improvement.

Keywords: movies, domestic educational cinematography, tool, professional training, future teachers, pedagogical situation.

УДК 371.15

Ткаченко С. В.*

ЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті представлено теоретичний аналіз поняття «етична компетентність» в аспекті педагогічної діяльності вчителя. Презентовано авторське бачення сутності етичної компетентності вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін як складової його професійної компетентності, що забезпечує організацію етичної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямована на формування етичної поведінки, моральних якостей учнів на основі свідомого засвоєння етичних знань та оволодіння етичними вміннями, що дозволяє виконувати соціально-ціннісні функції, попереджати й усувати прояви негативної поведінки в учнівському колективі. Розкрито її структуру через потребнісно-ціннісний, змістовий і діяльнісний компоненти.

Ключові слова: професійна компетентність, етична компетентність, учитель суспільно-гуманітарних дисциплін.

© Ткаченко С. В.

Реалії сьогодення, для яких характерні нестабільність і суперечливість моральної атмосфери в суспільстві, вимагають пошуку та переоцінки шляхів і підходів до формування етичної компетентності майбутніх учителів з урахуванням політики нашої держави в галузі освіти та виховання. Етична компетентність, з одного боку, відображає відпрацьовану досвідом систему професійних норм і правил поведінки педагога, з іншого, – є психолого-педагогічним інструментом його впливу через особисту поведінку на внутрішній світ дитини. Маючи вагоме значення у структурі професійної компетентності, її етична складова розширює професійні можливості педагога в ситуаціях морального вибору, що суттєво впливає на результативність педагогічної діяльності.

Теоретичні та методологічні засади компетентнісного підходу в освіті висвітлено у працях таких науковців, як І. Бех, Н. Бібік, А. Богуш, В. Болотова, Л. Ващенко, В. Корнєшук, Л. Мітіна, Т. Петухова, С. Раков, О. Савченко, О. Овчарук, І. Зимня, А. Маркова, А. Хуторський, Л. Божович, Н. Кузьмін та ін.

Мета статті – розкрити сутність етичної компетентності майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін як невід’ємної складової його професійної компетентності.

«Етична компетентність вчителя» як наукове поняття досить широко вивчається сучасною педагогічною наукою. Дослідники (О. Синиця [6], Е. Гришин [3], В. Чернокозова [9], В. Писаренко [4], Г. Рисаченко [5], А. Донцов [2] та ін.) одноставно наголошують на комплексності, багатокомпонентності цього утворення. Проте змістовий аналіз етичної компетентності ускладнюється передусім через відсутність єдиного підходу до визначення поняття «професійна компетентність учителя», складовою якої є етична компетентність. Зміст професійної компетентності вчителя розкривається через мету професійної освіти; кінцевий результат професійної підготовки вчителя; проміжний результат, що характеризує рівень готовності вчителя до майбутньої педагогічної діяльності. Ми розглядаємо етичну компетентність у контексті професійної підготовки майбутнього вчителя як результат, який характеризується сукупністю об’єктивних та суб’єктивних морально-етичних передумов виконання педагогічної діяльності, рівнем особистісно-професійного розвитку і відображає ступінь відповідності або невідповідності етичної підготовки майбутнього вчителя нормам педагогічної етики та професійним стандартам.

Етична компетентність майбутнього вчителя, за словами Л. Хоружі, є інваріантною характеристикою його професійної компетентності, «це певний ступінь оволодіння педагогічною професією, способами й прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованих гуманістичних моральних принципів, норм педагогічної етики» [8, с. 103].

Н. Султанова інтерпретує етичну компетентність «як інтегральну характеристику особистості, що одночасно поєднує мобілізацію знань, умінь, поведінкових відносин... Цей вид компетентності включає сукупність комунікативних, перцептивних, інтерактивних знань та вмінь» [7, с. 158; 159].

Етична компетентність учителя, як наголошує С. Шульпін, – це «складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в області етики, певного набору особистісних якостей, що обумовлює готовність учителя до етично адекватної поведінки у ситуаціях морального вибору» [10, с. 6].

Л. Хоружа розглядає етичну компетентність як складне індивідуальнопсихологічне утворення, яке інтегрує в собі професійні теоретичні знання, ціннісні орієнтації, особистісні якості та практичні вміння педагога у сфері професійної етики, що забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно з професійно-педагогічними норм. Етична компетентність педагога, на думку автора, репрезентує головні регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях педагога. Процес формування етичної компетентності майбутнього вчителя достатньо складний і суперечливий,

оскільки етична компетентність – це вищий рівень морально-ціннісного ставлення педагога до своєї професійної діяльності. На когнітивному рівні вона охоплює сферу моральної свідомості педагога, досвід етичної поведінки, впливає на мотивацію педагогічної поведінки. Тому, як зазначає Л. Хоружа, правомірно вважати, що змістова складова структури етичної компетентності вчителя є домінантною, системоутворювальною, в якій гуманістичні педагогічні цінності, моральні норми вчительської професії відіграють головну роль, спрямовуючи майбутню діяльність педагога на дотримання етичних професійних норм, реалізацію особистісно орієнтованого підходу до учнів [8, с. 119].

Більшість дослідників (Н. Султанова, І. Чернокозов, В. Чернокозова, Н. Сопнева, С. Шульпін та ін.) включають до етичного компонента професійної діяльності педагога знання у сфері етики, певний набір моральних якостей, необхідних учителю, а також готовність до етично адекватної поведінки в ситуаціях морального вибору.

Деякі зарубіжні автори при визначенні етичної компетентності зміщують акцент на здатність діяти самостійно і відповідально, адже щогодини вчителі приймають до тридцяти неординарних рішень і роблять це в присутності класу з чисельністю від двадцяти п'яти до сорока учнів, коли між учителем і учнями щодня відбувається 1500 взаємодій [1]. За таких складних і невизначених обставин здатність приймати компетентні рішення є досить тяжкою справою як у педагогіці, так і в будь-якій іншій сфері професійної діяльності.

Аналіз робіт, присвячених структурі етичної компетентності (І. Зимньої, Д. Махотіна, Ю. Татур, А. Хуторського, Ю. Фролова та ін.), дозволяє дійти висновку, що дослідники насамперед виділяють такі її компоненти: а) готовність до вияву компетентності (тобто мотиваційний аспект), де готовність розглядається як мобілізація суб'єктних сил; б) володіння знанням змісту компетентності (когнітивний аспект); в) досвід вияву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); г) відношення до змісту компетентності й об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект, що може виступати як мотиваційний); д) емоційно-вольова регуляція процесу й результату вияву компетентності. Отже, набуття майбутнім учителем етичної компетентності передбачає засвоєння певної системи знань, умінь, навичок, цінностей, певного стилю поведінки та спілкування.

Вищевикладене дозволяє надати власне визначення: етична компетентність майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін – це складова його професійної компетентності, яка забезпечує організацію етичної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямовану на формування етичної поведінки, моральних якостей учнів на основі свідомого засвоєння етичних знань та оволодіння етичними вміннями, що дозволяє виконувати соціально-ціннісні функції, попереджувати й усувати прояви негативної поведінки в учнівському колективі.

Отже, етична компетентність учителя суспільно-гуманітарних дисциплін залежить від потреби: вдосконалювати власну професійно-педагогічну майстерність, підвищувати особисту кваліфікацію, вільно спілкуватися з колегами, навчатися способів озброєння учнів засобами мисленнєво-мовленнєвої діяльності, вдосконалювати шляхи особистісного зростання і підвищення соціального статусу вчителя. Важливість формування педагогічних цінностей у майбутніх вчителів зумовлена тим, що передусім від них залежить стан морально-психологічного клімату учнівського колективу. Учителю має виконувати провідну роль у формуванні моральних якостей учнів, що потребує вмінь передбачати та усувати екстремальні й конфліктні ситуації. Лише за цих умов цінності й етичні норми, які сповідають вчителі, впливатимуть на культурний розвиток учнів.

Вивчення сутності та структури етичної компетентності майбутнього вчителя дозволило визначити структурні компоненти етичної компетентності вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін, а саме: потребнісно-ціннісний, змістовий і діяльнісний.

Потребнісно-ціннісний компонент етичної компетентності визначає професійно-педагогічну спрямованість особистості вчителя і утворює основу для реалізації інших її структурних компонентів. Його зміст відбиває: наявність потреби в особистісному прояві як педагога, глибоку усвідомленість суспільної значущості обраної професії та бажання досягти результативності в педагогічній діяльності. Важливими аспектами цього компонента постають: мотиваційна сфера, цінності, інтерес до професії, задоволеність своїм вибором, настанови на оволодіння професією тощо.

Змістовий компонент етичної компетентності вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін відбиває систему загальнопедагогічних і фаховозначущих знань, необхідних для етично адекватного вирішення ситуацій морального вибору; систему етичних знань, норм педагогічної етики, а також особистісне ставлення до них, розуміння взаємозалежності поведінки особистості від рівня етичного ставлення до неї.

Отже, змістовий компонент відображає наявний рівень теоретичних знань учителя, необхідних і достатніх для формування в нього моральної свідомості, моральної діяльності та моральних відносин у професійній діяльності. Етичні знання є показником оволодіння особистістю моральними поняттями й судженнями, застосування їх у різних моральних ситуаціях. Усвідомленість моральних норм, етичних вчинків, ситуацій, оцінок і моральних якостей особистості є однією з характеристик етичних знань. Через усвідомлення моральних, етико-педагогічних норм педагог визначає свою індивідуальність, відбувається його самореалізація та професійна ідентифікація як учителя. Застосування педагогічних знань і аргументоване висунення власних думок у вирішенні комунікативно-професійних ситуацій; наявність системи знань про сутність, структуру і особливості взаємодії, стилі спілкування; фонове знання, тобто загальнокультурна компетентність; творче мислення; розвинені пізнавальні процеси характеризують змістовий компонент етичної компетентності майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін.

Діяльнісний компонент етичної компетентності майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін охоплює вміння приймати відповідальні рішення, безконфліктно вирішувати проблемні педагогічні ситуації, використовувати етичні знання у професійній практиці. Він передбачає оволодіння специфічними аналітичними навичками, що дозволяють сприймати й оцінювати педагогічну ситуацію як багатомірну, інноваційну педагогічну реальність. Діяльнісний компонент етичної компетентності виявляється в моральній практиці через систему способів педагогічних дій, організацію, контроль й оцінку якості діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Діяльнісний компонент етичної компетентності передбачає також наявність комунікативних здібностей, умінь та навичок ведення діалогу в конфліктних ситуаціях, виходу з професійного дискомфорту, володіння собою, знаходження компромісу, прийняття виражених моральних рішень, самоорганізації тощо.

Отже, у процесі дослідження визначено, що етична компетентність, як невід'ємна складова професійно-педагогічної компетентності вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін, передбачає сформованість у нього моральних норм, моральних обов'язків; володіння моральними знаннями, що дозволяють судити про проблеми моралі, моральне виховання, практичне вирішення морально-психологічних проблем у колективі. Етична компетентність є складноструктурованим феноменом, що потребує цілеспрямованого дослідження, зокрема щодо її формування в процесі професійної підготовки майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах.

Література:

1. Berliner D. S. Making the right changes in pre service teacher education. Phi delta kappan. Bloomington, 1987. – Vol. 66. No 2. – P. 94 – 96; Knowledge is power: a talk to teachers about a revolution in the teaching profession // Berliner D. S., Rosenshin R. V., eds. Talks to teachers: a festschrift for N. L. Gage. – New York; Random House; Bok, D. Needed: a new way to train doctors. – Cambridge : Harvard magazin. 1984. – May – June. – P. 32-43; 70-71.

2. Донцов А. В. Моральна культура вчителя : [монографія] / Анатолій Васильович Донцов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 240 с.
3. Педагогическая этика : учебное пособие / [под ред. Э. А. Гришина]. – Владимир, 1975. – 220 с.
4. Писаренко В. И. Педагогическая этика / В. И. Писаренко, И. Я. Писаренко – 2-е изд., перераб. и доп. – Минск : Нар. асвета, 1977. – 256 с.
5. Рисаченко Г. Етична компетенція сучасного викладача / Г. Рисаченко, Н. Кубенко // Освіта, технікуми, коледжі. – 2009. – № 2. – С. 59-62.
6. Синиця О. О. Професійно-етична культура викладача / О. О. Синиця // Актуальні проблеми вдосконалення навчального процесу : тези доп. та повідомл. учасн. II конф. школи пед. майстерності Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2008. – С. 103-105.
7. Султанова Н. В. Педагогічні аспекти формування етичної компетентності майбутнього педагога / Н. В. Султанова // Педагогічний альманах. – 2010. – Випуск 6. – С. 155-159.
8. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх вчителів начальних класів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Хоружа Людмила Леонідівна. – К., 2004. – 382 с.
9. Чернокозова В. Н. Этика учителя / В. Н. Чернокозова, И. И. Чернокозов. – К. : Рад. школа, 1973. – 175 с.
10. Шульпин Е. С. Этическая компетентность как фактор профессиональной подготовки будущего учителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Е. С. Шульпин. – Курган, 1999. – 183 с.

Ткаченко С. В.

ЭТИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ ОБЩЕСТВЕННО-ГНУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН КАК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье представлен теоретический анализ понятия «этическая компетентность» в аспекте педагогической деятельности учителя. Подано авторское видение сущности этической компетентности учителя общественно-гуманитарных дисциплин как составляющей его профессиональной компетентности, обеспечивающей организацию этического взаимодействия субъектов педагогического процесса, направленной на формирование этического поведения, нравственных качеств учеников на основе осознанного усвоения этических знаний и овладения этическими умениями, что позволяет выполнять социально-ценностные функции и нивелировать проявления негативного поведения в ученическом коллективе. Раскрыта её структура через потребностно-ценностный, соержательный и деятельностиный компоненты.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, этическая компетентность, учитель общественно-гуманитарных дисциплин.

Tkachenko S. V.

ETHICAL COMPETENCE OF THE TEACHER OF SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES AS A SUBJECT OF PEDAGOGICAL STUDY

The article presents the theoretical analysis of definition «ethical competence» in the pedagogical activity of a teacher, which allowed determination of nature and structure of ethical competence of the teacher of social and humanitarian disciplines.

Ethical competence of the teacher of social and humanitarian disciplines is a component of professional competence and ensures the organization of the ethical interaction of subjects of the pedagogical process directed to obtain the ethical behavior, personal moral qualities of student based on the conscious acquisition of ethical knowledge and acquisition of ethical skills which allows to perform the social and value functions, prevent and remove the manifestations of the negative behavior in the student group.

Structural components of the ethical competence of the teacher of social and humanitarian disciplines include need-value related, content-related, activity related.

Need-value related component of the ethical competence defines the professional and pedagogical direction of the teacher personality, need in the personal expression as a teacher, deep understanding of the social significance of the chosen profession and desire to be effective and valuable in the pedagogical activity, have an interest in the profession and wish to master the profession; be satisfied with own choice, content-related – reflects the system of the general pedagogical and professionally relevant knowledge needed to ethically solve the situations of the moral choice; activity related – includes the ability to make responsible decisions, resolve the problem, pedagogical situations without conflicts, use ethical knowledge in the professional practice, skills of perception and evaluation of pedagogical situation as multidimensional, innovative pedagogical reality.

Keywords: professional competence, ethical competence, teacher of social and humanitarian disciplines.

Рецензент: Кузьменко В.В.

УДК 378.046.4

Успенська В. М.*

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЇ «ВЧИТЕЛЬ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я»: КУРСИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Статтю присвячено аналізу процесу становлення професії «вчитель основ здоров'я», який розпочинається з курсів підвищення кваліфікації у закладах післядипломної педагогічної освіти, через низькі темпи підготовки вчителів з предмета педагогічними вишами. Запропоновано визначення поняття «становлення професії «вчитель основ здоров'я». Розкрито зміст навчального процесу, здійснюваного на традиційних формах курсів – очній та очно-дистанційній. Проаналізовано передумови впровадження інноваційної форми курсів з основ здоров'я в Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти – експрес-курсів. Розкрито їх завдання, сутність тренінгової форми проведення, актуалізовано доцільні технології.

Ключові слова: становлення, професія, учителі основ здоров'я, курси підвищення кваліфікації, навчально-тематичний план, експрес-курси, тренінг.

На сучасному етапі розвитку цивілізації та суспільства, за наявних соціально-економічних умов України потреба у здоров'ї підростаючого покоління, а відтак і в здоров'ї нації стала пріоритетною для виживання, процвітання, життєвого успіху.

Поява в переліку затверджених Міністерством освіти і науки України напрямів (спеціальностей) нової педагогічної спеціалізації «Здоров'я людини» вимагає становлення професії «вчитель основ здоров'я». Проблема відсутності дипломованих з фаху вчителів предмета «Основи здоров'я» через низькі темпи їх підготовки педагогічними вишами ставить вимоги до системи післядипломної педагогічної освіти з оперативної підготовки педагогів до викладання предмета. Професійно компетентний учитель основ здоров'я є щонайпершою умовою якісної здоров'яспрямованої освіти.

Проблема становлення професії «вчитель основ здоров'я», яке розпочинається для більшості вчителів з курсів підвищення кваліфікації у закладах післядипломної освіти, є науково, соціально та практично значущою.

Проведені дослідження кадрового складу вчителів основ здоров'я Сумської області у 2013-2014 навчальному році засвідчили відсутність дипломованих спеціалістів з предмета. За дослідженнями, предмет «Основи здоров'я» викладають учителі біології (48,2 %); інших природничих предметів (10,5 %); початкових класів (7,6 %); філологічних предметів та трудового навчання (по 6,9 %) та інших предметів у меншій кількості (рис. 1).

© Успенська В. М.